

BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS BENDROSIOS DALIES KLAUSIMAI

NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ KVALIFIKAVIMO PROBLEMOS, KYLANČIOS DĖL BAUDŽIAMŲJŲ ĮSTATYMŲ GALIOJIMO LAIKO ATŽVILGIU

Prof. habil. dr. Vytautas Piesliakas

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakultetas Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 2714584
Elektroninis paštas V.Piesliakas@tic.lt

*Pateikta 2004 m. rugsėjo 1 d.
Parengta spausdinti 2004 m. lapkričio 13 d.*

Pagrindinės sąvokos: bausmę švelninantis įstatymas, atgalinis įstatymo galiojimas, tarpinis įstatymas.

Santrauka

Straipsnyje aiškinamos 2000 m. Baudžiamojo kodekso nuostatos dėl baudžiamųjų įstatymų galiojimo laiko atžvilgiu, aptariamas pagrindinis baudžiamųjų įstatymų galiojimo laiko atžvilgiu – nusikalstamos veikos padarymo laiko, taip pat įstatymo atgalinio galiojimo principas. Analizuojamos nusikalstamos veikos padarymo laiko nustatymo problemos, pateikiama teismų praktikos pavyzdžių. Daug vietos skiriama nusikalstamos veikos padarymo metu galiojusio ir vėliau įsigaliojusio įstatymų taikymo klausimui ir pasitaikančioms problemoms, prieštaringo ir tarpinio įstatymo taikymo galimybėms kvalifikuojant veiką. Analizė remiasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacine praktika ir įstatymų aiškinimu 2002 m. gruodžio 20 d. senato nutarime.

I. Įvadas į problemą

Nusikalstamų veikų kvalifikavimo problemos, susijusios su baudžiamųjų įstatymų galiojimu, gana aktualios dėl to, kad įstatymų leidybos procesas Lietuvoje po 1990 m. buvo spartus. Kasmet Lietuvos Respublikos Seimas priimdavo bent po dešimt baudžiamųjų įstatymų, kuriais papildydavo arba keisdavo 1961 m. Baudžiamąjį kodeksą. Pagaliau 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – BK). Jis vienaip arba kitaip pakeitė visus baudžiamuosius įstatymus. Bet ir įsigaliojus naujam BK baudžiamųjų įstatymų leidybos procesas nesustojo: ir 2003, ir 2004 m. naujo BK straipsniai buvo keičiami [6, 7, 8, 9].

Žinoti LR baudžiamųjų įstatymų galiojimo laiko atžvilgiu nuostatas labai svarbu tais atvejais, kai darant nusikalstamą veiką galiojo vienas, o priimant procesinius sprendimus – jau kitas baudžiamasis įstatymas. Klausimo esmė – koks įstatymas turi būti taikomas, pagal kokį įstatymą turi būti kvalifikuojama kaltininko veika ir ar ji iš viso gali būti kvalifikuojama, jeigu nusikalstamos veikos padarymo metu galiojo vienas įstatymas arba jo iš viso nebuvo, o priimant atitinkamus procesinius sprendimus (pareiškiant įtarimą, surašant kaltinamąjį aktą, priimant nuosprendį) jau galiojo kiti įstatymai. Pagaliau kokią įtaką asmens baudžiamajai atsakomybei turės tas faktas, kad įstatymas pasikeitė, bylai esant apeliacinės arba kasacinės instancijos teisme ar bylai esant vykdymo procese, t. y. asmeniui atliekant bausmę.

II. Baudžiamųjų įstatymų galiojimo laiko atžvilgiu principas

Įstatymų leidėjas baudžiamuosius įstatymus jų galiojimo laiko aspektu skirsto į 3 grupes: 1) įstatymai, apibrėžiantys veikų nusikalstamumą, 2) įstatymai, reglamentuojantys asmenų baudžiamumą, 3) įstatymai, darantys įtaką asmenų, padariusių nusikalstamas veikas, baudžiamajai teisei padėčiai. Toks skirstymas pagrįstas BK 3 str. nuostatomis. Veikos nusikalstamumą apibrėžiantys įstatymai – tai įstatymai, nustatantys, keičiantys ar naikinantys nusikalstamos veikos sudėties požymius. Priėmus tokius įstatymus veikos gali būti kriminalizuojamos arba dekriminalizuojamos. Asmens baudžiamumą reglamentuojantys įstatymai – tai įstatymai, keičiantys bausmės rūšis arba jų dydžius už padarytą nusikalstamą veiką. Įstatymai, turintys įtakos asmens baudžiamajai teisei padėčiai, nekeičia veikų nusikalstamumo ar asmens baudžiamumo, bet jie turi įtakos asmens, padariusio nusikalstamą veiką, atleidimui nuo bausmės ar baudžiamosios atsakomybės, lygtiniam atleidimui nuo bausmės, teistumo terminui, senaties eigai.

Baudžiamųjų įstatymų taikymo klausimus pasikeitus įstatymui reguliuoja BK 3 straipsnis. Jo 1 d. numatyta, kad veikos nusikalstamumą ir asmens baudžiamumą nustato įstatymas, galiojęs šios veikos padarymo metu. Šioje įstatymo nuostatoje įtvirtintas pagrindinis LR baudžiamųjų įstatymų galiojimo laiko atžvilgiu principas. Jis įvardijamas kaip **nusikalstamos veikos padarymo laiko principas**. Vadovaujantis šiuo principu, neatsižvelgiant į tai, kada nusikalstama veika yra išaiškinta, kada vyksta teisminis bylos nagrinėjimas, asmens padarytų veikų baudžiamąjį teisinio vertinimo pagrindas yra įstatymas, kuris galiojo veikos padarymo metu. Kartu negalima nepaminti, kad BK 3 str. 2 d. numatyta nuostata, įtvirtinanti kitą baudžiamųjų įstatymų galiojimo laiko atžvilgiu principą. Teigiama, kad įstatymas, naikinantis veikos nusikalstamumą, švelninantis bausmę arba kitaip palengvinantis asmens teisinę padėtį, turi grįžtamąją galią, t. y. taikomas veikai, padarytai prieš jam įsigaliojant. Tai **atgalinio baudžiamąjį įstatymų galiojimo principas**. Kita vertus, galioja bendra taisyklė, kad įstatymas, nustatantis veikos nusikalstamumą, griežtinantis bausmę arba sunkinantis asmens teisinę padėtį, negali būti taikomas padarytai veikai, jei jis negaliojo nusikalstamos veikos padarymo metu. Tiesa, BK 3 str. 3 d. numato ir išimčių. Taigi BK 3 str. įtvirtintų nuostatų ypatumas yra tas, kad asmens baudžiamąjį atsakomybės už padarytą veiką klausimas gali būti sprendžiamas ir pagal veikos padarymo metu galiojusį baudžiamąjį įstatymą, ir pagal kaltinamojo akto ar teismo bylos nagrinėjimo metu ar net apeliacinės arba kasacinės bylos nagrinėjimo metu ir net vėliau įsigaliojusį baudžiamąjį įstatymą.

Įtvirtinus tokias Baudžiamąjį kodekso nuostatas, tinkamas padarytos nusikalstamos veikos kvalifikavimas konkrečioje byloje visada susijęs su keturių klausimų išsprendimu: 1) nusikalstamos veikos padarymo laiko nustatymu; 2) įstatymo, galiojusio nusikalstamos veikos padarymo metu, nustatymu; 3) įstatymu, kurie vėliau pakeitė šį įstatymą, nustatymu ir jų analize; 4) nusikalstamos veikos padarymo metu ir vėliau galiojusiu įstatymu palyginimu. Tik išsiaiškinus visas šias aplinkybes galima padaryti tinkamą sprendimą – parinkti tinkamą asmens baudžiamajai atsakomybei įstatymą.

III. Nusikalstamos veikos padarymo laiko nustatymas ir jo reikšmė

Pagal BK 3 str. 1 d. nuostatas, teisėsaugos institucijos ir teismai neišvengiamai kiekvienoje byloje privalo nustatyti nusikalstamos veikos padarymo laiką. BK 3 str. 1 d. teigiama, kad nusikalstamos veikos padarymo laiku pripažįstamas veikimo ar neveikimo laikas arba baudžiamojo įstatymo numatytų padarinių atsiradimo laikas, jei asmuo norėjo, kad padariniai atsirastų kitu laiku. Kaip aiškinti tokią iš pirmo žvilgsnio neapibrėžtą įstatymo nuostatą. Doktrininis aiškinimas yra toks: nepriklausomai nuo nusikaltimo sudėties rūšies (materiali ar formali), nusikaltimo padarymo laiką lemia ne padarinių, o **veikos padarymo laikas** (nužudymo padarymo laikas yra mirtino smūgio sudavimo, aplaidžios apskaitos padarymo laikas yra veikos, o ne padarinių, kurie paaiškėja atlikus reviziją, laikas). Išimtis yra atvejai, kai iš bylos medžiagos aiškės, kad kaltininkas aiškiai norėjo, kad padariniai kiltų vėliau, t. y. ne veikos padarymo, o kitu laiku. Asmuo padeda sprogmenis į mašiną, norėdamas nužudyti ir žinodamas, kad savininkas išvykęs ir sės į mašiną tik po mėnesio. Jei sproginimas įvyksta po mėnesio, ir per tą laiką pakeičiamas įstatymas, nusikaltimo padarymo laiku laikomas padarinių kilimo laikas, jei byloje yra pakankamai įrodymų, jog asmuo tikrai žinojo, kad padariniai kils kitu laiku, ir to norėjo. Tokiu atveju nesvarbu, kaip bus pakeistas įstatymas, veika bus kvalifikuojama pagal įstatymą, kuris galiojo, kai kilo padariniai. Taip įstatymo nuostatos aiškinamos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. gruodžio 20 d. nutarime „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo kodekso normas, reglamentuojančias baudžiamųjų įstatymų galiojimą laiko atžvilgiu“ [15].

Kitu atveju, jei asmuo pažeidžia eismo taisykles ir partrenkia pėsčiajį, o šis po trijų savaičių miršta ir per tą laiką pakeičiamas įstatymas, vadovaujantis bendra taisykle nusikaltimo padarymo laikas bus eismo saugumo taisyklių pažeidimo laikas, o ne mirties laikas, nes kaltininkas nesitikėjo ir negalėjo tikėtis padarinių kilimo po kelių savaičių, nes veika padaryta dėl neatsargios kaltės.

Nusikalstamos veikos padarymo laikas jokių būdu nesiejamas su jos išaiškinimo laiku. Nusikaltimas gali būti išaiškintas arba asmuo sulaikytas praėjus kuriam laikui po to, kai nusikaltimas buvo padarytas, bet tai neturi reikšmės nustatant nusikalstamos veikos padarymo laiką. Ne tokie reti atvejai, kai nusikaltimai išaiškinami po penkerių ir daugiau metų, o nuosprendžiai priimami po septynerių ar dešimties metų nuo nusikaltimo padarymo.

Nusikalstamos veikos padarymo laiką nesunku nustatyti, jei sudėtis yra formali, o pati veika trunka trumpai. Tačiau jei nusikalstamos veikos sudėtis materialinė ir dar tarp veikos ir padarinių yra laiko tarpas arba veika turi tęstinį ar trunkamąjį pobūdį, ar susideda iš daugelio veiksmų, nustatyti nusikalstamos veikos padarymo laiką ir kvalifikuoti veiką gali būti gana keblu.

Dažniausiai sunkumų nustatant nusikaltimo padarymo laiką kyla esant trunkamiesiems ir tęstiniams nusikaltimams. Asmuo 1993 m. sausio mėn. neteisėtai įsigijo šaunamąjį ginklą ir laikė jį, kol jis buvo aptiktas 2004 m. sausį jo bute darant kratą. Per tą laiką net kelis kartus keitėsi baudžiamasis įstatymas. Šaunamojo ginklo įgijimo metu, t. y. 1993 m., galiojo 1961 m. BK 234 str. 1 d. (1991 m. gruodžio 3 d. įstatymo redakcija), kuri numatė laisvės atėmimą iki penkerių metų. 1993 m. gruodžio 14 d. įstatymu BK 234 str. 1 d. sankcija buvo pakeista – nustatytas laisvės atėmimas nuo ketverių iki penkerių metų. 1999 m. lapkričio 25 d. įstatymu buvo pakeista BK 234 str. 1 d. sankcija ir nustatytas laisvės atėmimas iki penkerių metų arba pataisos darbai, arba bauda. Pagaliau 2000 m. BK 253 str. 1 d. už padarytą veiką numatė areštą arba laisvės atėmimą iki penkerių metų. Koks yra nusikaltimo padarymo laikas ir pagal kokį baudžiamąjį įstatymą atsakys kaltininkas?

Paprastai kelis metus tęsiasi aplaidi arba apgaulinga apskaita. Kyšininkavimas laiko požiūriu irgi gali užsitęsti. Iš pradžių susitariama dėl kyšio, tada kurį laiką vedamos derybos ir pagaliau dalis kyšio duodama, o tarnautojui atlikus pageidaujamus veiksmus, duodama kita dalis. Tai gali užtrukti mėnesį ir daugiau. Per tą laiką gali pasikeisti įstatymas, kaip jau ne

kartą buvo, ir nutiks taip, kad susitarimo metu galiojo vienas įstatymas, o galutinio atsiskaitymo metu jau kitas.

Visais šiais atvejais nusikaltimo padarymo laikas yra **visas laikas, per kurį buvo atliekama nusikalstama veika**. Tai gali būti ir kelios dienos, ir keleri metai. Šis laikas svarbus kaltinimui, nes BPK 219 ir 305 str. reikalauja, kad kaltinamajame akte ir nuosprendžio aprašomojoje dalyje būtų nurodytas nusikalstamos veikos padarymo laikas. Kaltinimas dėl neteisėto šaunamojo ginklo laikymo arba aplaidžios apskaitos turi būti detalizuotas, įvardijant nusikalstamos veikos padarymo laikotarpį. **Tačiau jei įstatymai per veikos laikotarpį keitėsi – švelnėjo arba griežtėjo, nusikalstamai veikai kvalifikuoti parenkamas įstatymas, kuris galiojo, kai buvo atlikta paskutinė iš virtinės nusikalstamų veikų arba veika buvo nutraukta.**

Atkreiptinas dėmesys, kad jei pradiniu veikos padarymo momentu veika nebuvo nusikalstama, kaltinimas bus pareikštas tik dėl tų veikų, kurios padarytos esant galiojančiam įstatymui.

Nusikaltimo padarymo laikas, nuo kurio priklauso nusikalstamos veikos kvalifikavimas, aprašytais atvejais bus laikas, kai buvo duota galutinė kyšio suma, kai užfiksuotas paskutinis apgaulingos apskaitos veiksmas. Taigi kaltinamajame akte ir nuosprendyje asmuo bus kaltinamas ar pripažįstamas kaltu už visą laikotarpį, kurį galiojo įstatymas, tačiau kvalifikuojant veiką nusikaltimo padarymo laikas bus paskutinės veikos, įeinančios į nusikaltimo sudėtį, padarymo momentas. **Asmuo atsakys pagal tą įstatymą, kuris galiojo paskutinės teismo nustatytos nusikalstamos veikos padarymo metu.** Jei pradedant veiką galiojo vienas įstatymas, o ją baigiant kitas, veika kvalifikuojama pagal įstatymą, kuris galiojo, kai ji buvo nutraukta. Ir jokių derybų dėl vieno ar kito įstatymo taikymo tiesiog negali būti.

IV. Įstatymo, galiojusio veikos padarymo metu, nustatymas

Nustačius nusikalstamos veikos padarymo laiką pereinama prie įstatymo, galiojusio tos veikos padarymo metu, nustatymo. Šis procesas taip pat gali pasirodyti ne toks jau paprastas, viena vertus, dėl to, kad įstatymai dažnai keičiami, kartais net po kelis kartus per metus, o dažniausiai remiamasi paskutine BK knygos laida, kurioje yra tik paskutinė įstatymo redakcija, kuri galiojo leidinio išėjimo iš spaudos dieną. Kadangi tarp nusikalstamos veikos padarymo ir jos teisinio vertinimo neretai praeina nemažai laiko, bylos tyrimo arba jos nagrinėjimo metu galiojanti baudžiamojo įstatymo redakcija gali neatitikti įstatymo redakcijos, galiojusios veikos padarymo metu. Todėl labai svarbu nustatyti, koks įstatymas ir kokia jo redakcija galiojo nusikalstamos veikos darymo metu.

Sprendžiant šią problemą svarbu gerai žinoti įstatymų priėmimo, skelbimo ir įsigaliojimo tvarką. Ypač dėmesį reikia atkreipti į teises nuostatas dėl LR įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos. Šį klausimą reguliuoja specialus 1993 m. balandžio 6 d. priimtas įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“. Jis dabar galioja 2002 m. gruodžio 10 d. įstatymo redakcijoje [5].

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad reikia skirti baudžiamojo įstatymo priėmimą, paskelbimą ir įsigaliojimą. Kvalifikuojant nusikalstamas veikas, svarbios tik baudžiamojo įstatymo paskelbimo ir įsigaliojimo datos, bet ne priėmimo data. Įstatymo priėmimo ir paskelbimo datos niekada nesutampa. Kaip nurodyta anksčiau minėto įstatymo 3 str., priimti įstatymai turi būti skelbiami „Valstybės žiniuose“. Įstatymo 5 str. nurodyta, kad įstatymas gali įsigalioti jo paskelbimo dieną, bet gali įsigalioti ir vėliau, jei tai nustatyta įstatyme.

Naujas BK buvo priimtas 2000 m. rugsėjo 26 d., „Valstybės žiniuose“ paskelbtas 2000 m. spalio 25 d. [3], bet įsigaliojo tik 2003 m. gegužės 1 d. priėmus specialų įstatymą [5]. Paprastai nuo įstatymo paskelbimo iki jo įsigaliojimo praeina keli mėnesiai. Aišku, tai šiek tiek nelogiška – jau paskelbtas naujas įstatymas, bet byla sprendžiama pagal seną įstatymą, kuris tuoj tuoj nustos galioti. Tačiau kaip pasakyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato

2002 m. gruodžio 20 d. nutarimo „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo kodekso normas, reglamentuojančias baudžiamųjų įstatymų galiojimą laiko atžvilgiu“ 8 p., tais atvejais, kai pagal BK 7 str. (2000 m. BK 3 str.) nuostatas parenkant taikomą baudžiamąjį įstatymą teismų sprendimuose būtina nurodyti, kuris iš įstatymų yra pritaikytas, **jo redakcija turi būti nurodyta pagal to įstatymo priėmimo, o ne jo paskelbimo arba įsigaliojimo datą.**

V. Nusikalstamos veikos padarymo metu ir vėliau galioję įstatymai. Įstatymo, pagal kuri kvalifikuotina veika, nustatymas

Išsiaiškinus nusikalstamos veikos padarymo laiką, baudžiamąjį įstatymą, galiojusį jos darymo metu, nustatomi ir analizuojami visi įstatymai, kurie keitė pirmesnę įstatymą. Ir tik palyginus visus įstatymus galima nustatyti, pagal kokį įstatymą kvalifikuotina veika. Šis įstatymas gali būti a) nusikalstamos veikos darymo metu galiojęs, bet negaliojantis procesinio sprendimo priėmimo metu, įstatymas; b) procesinio sprendimo priėmimo metu galiojęs, bet negaliojęs nusikalstamos veikos padarymo metu įstatymas; c) tarpinis įstatymas, t.y. įstatymas įsigaliojęs ir galiojęs kurį laiką po to, kai buvo padaryta nusikalstama veika, bet praradęs galią procesinio sprendimo (pranešimo apie įtarimą paskelbimo, nuosprendžio) priėmimo metu.

Gal tai pasirodys keista, bet visada bus atvejų, kai asmenį teks traukti baudžiamojon atsakomybėn ir jo veiką kvalifikuoti pagal jau negaliojantį procesinio sprendimo priėmimo metu įstatymą. Bet tai bus teisinga padarytos veikos kvalifikacija, nes ji išplaukia iš BK 3 str. 1 d. nuostatų. Ji bus pateisinama, jei naujas įstatymas griežtins bausmę ar kitaip sunkins asmens teisinę padėtį. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gegužės 28 d. nuosprendžiu F. Bobrovičius nuteistas pagal 1961 m. BK 16 str. 2 d. ir 104 str., G. Jasinovič pagal 1961 m. BK 16 str. 2 d. ir 104 str. dėl nužudymo, padaryto 2002 m. spalio 11 dieną. Nepaisant to, kad nuosprendžio priėmimo metu jau galiojo naujas BK, kaltininkų veikos buvo kvalifikuotos pagal 1961 m. BK. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, nagrinėjusi nuteistųjų kasacinį skundą, pažymėjo, kad nuteistųjų nusikalstama veika teisingai kvalifikuota pagal 1961 m. BK [16]. Norisi atkreipti dėmesį, kad įsigaliojus naujam BK, dar daugelį metų teismai kaltininkų veikas kvalifikuos pagal jau negaliojančio 1961 m. BK straipsnius.

Kartu atkreiptinas dėmesys, kad tais atvejais, kai veika kvalifikuojama pagal negaliojančią įstatymo redakciją, kaltinamajame akte ir nuosprendyje būtina greta BK straipsnio pažymėti įstatymo redakciją, pagal kurią asmuo teisiamas. Tai ypač svarbu, jei BK straipsnio numeris nepasikeitė, o pasikeitė tik įstatymo tekstas.

Jei asmuo kaltinamas pagal 1961 m. BK straipsnius, įstatymo priėmimo redakcija nenurodoma, bet nurodoma BK priėmimo data – 1961 metai. Tačiau tais atvejais, kai asmuo kaltinamas ne pagal paskutinę 1961 m. BK straipsnio, o tarpinę įstatymo redakciją, turi būti nurodoma įstatymo, pagal kurį asmuo kaltinamas arba pripažįstamas kaltu, priėmimo data. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. gruodžio 20 d. nutarimo Nr. 38 „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo kodekso normas, reglamentuojančias baudžiamųjų įstatymų galiojimą laiko atžvilgiu“ 18 p. pasakyta, kad nuosprendyje arba nutartyje neturi likti neaiškumų dėl to, kuris iš baudžiamųjų įstatymų yra pritaikytas. Tais atvejais, kai teismo sprendimas priimamas įsigaliojus naujam įstatymui, o veika buvo padaryta anksčiau, nuosprendžio arba nutarties rezoliucinėje dalyje teismas turi nurodyti pritaikyto baudžiamojo įstatymo redakciją. Sprendimo motyvuose privalo būti išaiškinta, kodėl veiką padariusiam asmeniui taikomas veikos padarymo metu galiojęs arba kitas baudžiamasis įstatymas. Kad nekiltų neaiškumų, redakciją reikėtų nurodyti ir tais atvejais, kai kvalifikuojama pagal priimant nuosprendį galiojančią redakciją, pvz., 2000 m. BK 129 str. 1 dalį.

Jei įsigaliojus naujam BK įstatymo redakcijos keitėsi (BK 281 str. 2003 m. keistas net du kartus 2003 m. balandžio 10 d. ir 2003 m. liepos 4 d. įstatymais), taip pat reikia nurodyti, pagal kokią naujo BK redakciją asmuo nuteistas.

Nenurodžius įstatymo redakcijos, gali kilti nemažai problemų apeliacinės ir kasacinės instancijos teismams vertinant, ar teisingai pritaikė įstatymą bylą nagrinėjęs pirmos instancijos teismas. Kaip pavyzdį galima paminėti G. Rajacko bylą, kuris 1998 m. gegužės 11 d. teismo nuosprendžiu buvo nuteistas pagal 1961 m. BK 105 str. 1 ir 5 p. už savo motinos nužudymą, padarytą 1996 m. liepos 24 d., laisvės atėmimu dvylika metų. Teismas nenurodė pagal kokią BK 105 str. įstatymo redakciją asmuo nuteisiamas. Tuo tarpu 1997 m. balandžio 30 d. buvo priimtas įstatymas, kuris pakeitė BK 105 str. sankciją, padidindamas minimalų laisvės atėmimo bausmės laiką nuo septynerių iki dešimties metų. Nuteistasis apskundė nuosprendį teigdamas, kad teismas paskyrė per griežtą bausmę. Tačiau skundo pagrįstumo negalima įvertinti nežinant pagal kokią – nusikaltimo padarymo ar nuosprendžio priėmimo metu galiojusią BK 105 str. įstatymo redakciją asmuo nuteistas. Iš nuosprendžio neaišku, kokia BK 105 str. redakcija buvo remtasi kvalifikuojant veiką. Todėl kolegijai teko pakeisti nuosprendį nutarties rezoliucinėje dalyje nurodant, kad veika kvalifikuojama pagal 1961 m. BK 105 str. 1 p. (1991 m. gruodžio 3 d. įstatymo Nr. I-2061 redakcija) [17].

Kitoje byloje teismas nuosprendžiu pripažindamas kaltu D. Ažuolą padarius nusikaltimą, numatytą 1961 m. BK 271 str. 3 d. (LR Seimo 1999 m. lapkričio 25 d. įstatymo Nr. VIII-1438 redakcija), be reikalo nuosprendžio rezoliucinėje dalyje nurodė 1999 m. lapkričio 25 d. įstatymo redakciją, kadangi nusikaltimas buvo padarytas 2000 m., ir kol buvo priimtas nuosprendis, įstatymas nesikeitė, t. y. ir nusikaltimo padarymo, ir nuosprendžio priėmimo metu galiojo tas pats įstatymas. Taigi šioje byloje problemų, susijusių su baudžiamųjų įstatymų galiojimu laiko atžvilgiu, negali kilti.

Reikšminga baudžiamojo įstatymo galiojimo laiko atžvilgiu aspektu yra V. Aleknienės byla, kurią kasacine tvarka nagrinėjo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

Trakų rajono apylinkės teismo 2001 m. gegužės 4 d. nuosprendžiu V. Aleknienė pripažinta kalta ir nuteista pagal BK 322 str. (1996 m. birželio 6 d. įstatymo Nr. I-1375 red.) laisvės atėmimu šešiams mėnesiams, bet pritaikius BK 49 str. 1 d. 2 p. ir BPK 278 str. 3 d. ji nuo bausmės atleista; pagal BK 323 str. 2 d. (1995 m. lapkričio 25 d. įstatymo Nr. VIII-1439 red.) laisvės atėmimu vieneriems metams ir šešiams mėnesiams ir 1100 Lt (10 MGL) bauda ir jai priklausančio 200 Lt vertės turto konfiskavimu; pagal BK 324 str. 1 d. laisvės atėmimu vieneriems metams ir jai priklausančio 200 Lt vertės turto konfiskavimu; pagal BK 324 str. 2 d. laisvės atėmimu vieneriems metams ir šešiams mėnesiams ir jai priklausančio 200 Lt vertės turto konfiskavimas. Vadovaujantis LR BK 42 str. 1 d. bausmės subendrinus, galutinė bausmė paskirta laisvės atėmimas vieneriems metams ir šešiams mėnesiams ir 1100 Lt (10 MGL) bauda ir jai priklausančio 200 Lt vertės turto konfiskavimas. V. Aleknienei pritaikytas 2000 m. balandžio 11 d. įstatymo dėl amnestijos akto 1 str. 1 d. 3 p. ir ji nuo neatliktos laisvės atėmimo bausmės atleista.

V. Aleknienė, be kitų nusikaltimų, nuteista už tai, kad apgaulingai tvarkė įmonės buhalterinę apskaitą, neįtraukdama į apskaitą piniginių lėšų ir panaudodama jas be apskaitos, būtent: V. Aleknienė nuo 1996 m. birželio 10 d. iki 1998 m. balandžio 22 d. dirbdama valstybinių poilsio namų „Trakai“, 1997 m. gegužės 20 d. reorganizuotų į UAB „Trakų poilsio namai“, esančių Daugirdiškių km., Trakų r., direktore, pagal savo pareigas būdama atsakinga už įmonės buhalterinės apskaitos organizavimą ir tvarkymą, pažeisdama LR BAPĮ 9 str., 1997 m. neužpajamavo ir neįtraukė į apskaitą 1997 m. I ketvirčio 1500 Lt pajamų, gautų iš Praskovjos Borovikovos už nupirktą poilsio namelį (1997 m. sausio 28 d. kasos pajamų orderis Nr. 834756) ir 1000 Lt, gautų iš Anfisos Kačkovskajos už nupirktas registratūros patalpas (1997 m. sausio 28 d. kasos pajamų orderis Nr. 834755), ir šias pinigines lėšas panaudojo be apskaitos.

Iš dalies tenkindama nuteistosios kasacinį skundą kolegija pažymi, kad kasatorė pagrįstai pripažinta kalta dėl nusikaltimų, numatytų BK 322 str., 324 str. 1 d. ir 324 str. 2 d., padarymo. Kartu kolegija pažymi, kad Trakų raj. apylinkės teismas, pripažindamas kasatorę kalta dėl nusikaltimo, numatyto BK 323 str. 2 d., padarymo, nesilaikė baudžiamųjų įstatymų reikalavimų.

Teismas nuosprendyje nurodė, kad V. Aleknienė nuteista pagal BK 323 str. 2 d. (1995 m. lapkričio 25 d. įstatymo Nr. VIII-1439 red.), bet tokios BK 323 str. redakcijos nėra. Per laikotarpį, kurį kasatorė ėjo poilsio namų „Trakai“ direktorės pareigas, galiojo dvi BK 323 str. redakcijos. Nuo 1995 m. sausio 1 d. įsigaliojo BK 323 str. redakcija, kuri buvo priimta 1994 m. liepos 19 d. įstatymu ir kuri numatė vieną šio straipsnio dalį ir baudžiamąją atsakomybę už apgaulingą apskaitą siejo su kilusiomis pasekmėmis (jei dėl to buvo negalima visiškai ar iš dalies nustatyti įmonės komercinės, ūkinės būklės

rezultatų arba įvertinti turto). 1997 m. vasario 25 d. įstatymu Nr. VIII–130 galiojanti įstatymo redakcija buvo pakeista – įvesta BK 323 str. 2 d., ir baudžiamoji atsakomybė pagal BK 323 str. 2 d. nustatyta vien tik už veikos padarymą. Šis įstatymas įsigaliojo nuo 1997 m. kovo 7 d. Iš padarytos veikos kvalifikacijos (kadangi inkriminuojama BK 323 str. 2 d.) būtų galima daryti prielaidą, kad kasatorė nuteista pagal naują (1997 m. vasario 25 d.) BK 323 str. redakciją, o nuosprendyje padaryta techninė klaida. Tačiau pagal naują įstatymo redakciją ji galėjo būti nuteista tik tuo atveju, jei kasatorei inkriminuoti nusikalstami veiksmai padaryti 1997 m. kovo 7 d. ir vėliau arba jei veiksmai padaryti prieš įsigaliojant naujam įstatymui, bet naujas įstatymas numato švelnesnes baudžiamosios atsakomybės sąlygas ir, kaip numatyta BK 7 str. 2 d., turi grįžtamąją galią. Tačiau nuosprendyje nėra motyvų, pagrindžiančių nusikaltimo kvalifikaciją nusikaltimo padarymo laiko ir baudžiamojo įstatymo galiojimo laike požiūriu.

Remiantis BK 7 str. 1 d. veikos nusikalstamumą arba baudžiamumą nustato įstatymas, galiojęs šios veikos padarymo metu. Nusikaltimo padarymo laiku laikomas veikimo arba neveikimo laikas. Kadangi kasatorė buvo kaltinama ir nuteista pagal BK 323 str. 2 d. dėl apgaulingos apskaitos, padarytos 1997 m., o per šiuos metus įstatymas keitėsi, tinkamam įstatymo taikymui teismas privalėjo tiksliai nustatyti ne tik kasatorei inkriminuotus veiksmus, dėl kurių padarymo ji kaltinama, bet ir tų veiksmų padarymo laiką ir susieti kaltinimą pagal BK 323 str. su atitinkamo įstatymo galiojančia redakcija. Tačiau teismas to nepadarė. Pagal apkaltinamąjį nuosprendį kasatorė pagal BK 323 str. 2 d. nuteista už šiuos veiksmus: apgaulingas įmonės buhalterinės apskaitos tvarkymas 1) neįtraukiant į apskaitą piniginių lėšų ir 2) panaudojant jas be apskaitos. Savo ruožtu piniginių lėšų neįtraukimas į apskaitą pasireiškė tuo, kad V. Aleknienė, pažeisdama LR BAPĮ 9 str., 1997 m. neužpajamavo ir neįtraukė į 1997 m. I ketvirčio apskaitą 1500 Lt pajamų, gautų iš Praskovjos Borovikovos už nupirktą poilsio namelį (1997 m. sausio 28 d. kasos pajamų orderis Nr. 834756) ir 1000 Lt, gautų iš Anfisos Kačkovskajos už nupirkta registratūros patalpas (1997 m. sausio 28 d. kasos pajamų orderis Nr. 834755). Nusikalstamos veikos padarymo laikas nuosprendyje nustatytas metų tikslumu – 1997 m.

Spręsdama klausimą dėl kasatorės padarytos veikos (neveikimo), t. y. neįtraukimo į apskaitą piniginių lėšų, pasireiškusių piniginių lėšų neužpajamavimu, padarymo laiko, kolegija vadovaujasi 1992 m. birželio 18 d. Buhalterinės apskaitos pagrindų įstatymo 10 str. 1 d. nuostatomis, kur nustatyta, kad apskaitos dokumentai apie ūkines operacijas surašomi ūkinės operacijos metu arba tuoj pat, kai ji baigiama. Nuosprendyje tiksliai nustatyta kasos pajamų orderių, dėl kurių neįtraukimo į apskaitą kasatorė nuteista, t. y. 1500 Lt sumos pajamų orderio Nr. 834756 už P. Borovikovos nupirktą poilsio namelį ir 1000 Lt sumos pajamų orderio Nr. 834755 už A. Kačkovskajos nupirkta registratūros patalpas, išdavimo data – 1997 m. sausio 28 d. To paties įstatymo 12 str. nustato, kad visų ataskaitinio laikotarpio apskaitos dokumentų duomenys apibendrinami apskaitos registruose. Remiantis Buhalterinės apskaitos pagrindų įstatymo 9 str. 2 d. duomenys apie ūkines operacijas turi būti įrašyti į įmonės pasirinktus apskaitos registrus ne vėliau kaip per 30 dienų pasibaigus kalendoriniam mėnesiui. Byloje nurodytomis sąlygomis tai turėjo būti padaryta iki 1997 m. kovo 1 d., tačiau kasatorė tokių įrašų nepadarė. Tiesa, nusikaltimo metu galiojusioje įstatymo redakcijoje nebuvo nustatytas terminas, per kurį apskaitos dokumentai turėjo būti perkelti į apskaitos registrus. Kadangi kasatorės apgaulinga apskaita pasireiškė būtent tyčiniu inkriminuotų kasatorei ūkinių operacijų, atliktų 1997 m. sausio 28 d., neįrašymu į apskaitos registrus, teismas turėjo nustatyti nusikaltimo padarymo laiką bent tokiu tikslumu, kad būtų galima parinkti atitinkamą įstatymo redakciją.

Kadangi nuosprendyje nenustatytas tikslus gautų pinigų neužpajamavimo apskaitos registruose laikas, o būtent tuo, sprendžiant pagal nuosprendį, pasireiškė apgaulinga apskaita, kolegija, vadovaudamasi Buhalterinės apskaitos pagrindų įstatymo nuostatomis, spręsdama, kada buvo padarytas nusikaltimas, remiasi tuo laiku, kuris įrašytas kasos pajamų orderiuose, t. y. 1997 m. sausio 28 d. Atliekant šiuos kasatorei inkriminuojamus veiksmus galiojo BK 323 str. 1994 m. liepos 19 d. įstatymo redakcija, kuri baudžiamąją atsakomybę už apgaulingą apskaitą siejo ne tik su apgaulingos apskaitos veiksmų atlikimu, bet ir įstatyme numatytų pasekmių kilimu. Kadangi BK 323 str. numatytos pasekmės kasatorei nebuvo inkriminuotos, apie tai teismas atskirai išsakė savo nuomonę išteisindamas ją pagal BK 323 str. dėl 781 Lt piniginių pajamų, gautų iš poilsiautojų, nefiksavimo pajamų kasos knygoje 1996 m., nuosprendis šioje dalyje naikintinas ir baudžiamoji byla nutrauktina remiantis BPK 5 str. 1 d. 2 p. dėl nusikaltimo sudėties nebuvimo V. Aleknienės veikoje [10].

Neturėtų stebinti ir tokie atvejai, kai asmuo išteisinamas, nors nuosprendžio priėmimo metu jau galioja įstatymas, numatantis veikos nusikalstamumą. Tais atvejais, kai darant dalį veikos įstatymo nebuvo, o darant kitą dalį veikos jau buvo nustatytas veikos nusikalstamumas, galima traukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn, bet tik už tuos veiksmus ir tuos padarinius, kurie atsirado jau galiojant įstatymui. Taip pat formuluojamas ir kaltinimas kaltina-

majame akte arba nuosprendyje – tik už tą dalį veiksmų, kurie buvo padaryti jau galiojant priimtam įstatymui.

VI. Atgalinis baudžiamojo įstatymo galiojimas. „Švelnesnio–griežtesnio“ įstatymo nustatymo problemos ir veikų kvalifikavimas

BK 3 str. 2 ir 3 d. nuostatos, kurios galutinį veikos kvalifikavimą daro priklausomą nuo naujo – po nusikalstamos veikos padarymo įsigaliojusio įstatymo santykio su nusikalstamos veikos padarymo metu galiojusiu įstatymu, verčia neapsiriboti fakto, ar įstatymas nesikeitė padarius nusikaltimą, nustatymu, bet aiškintis, kokie padaryti įstatymo pakeitimai, koks naujo įstatymo santykis su veikos padarymo metu galiojusiu įstatymu.

Naujas įstatymas gali a) nustatyti arba naikinti veikos nusikalstamumą; b) griežtinti arba švelninti bausmę; c) kitokiu būdu sunkinti arba lengvinti veiką padariusio asmens teisinę padėtį.

Įstatymo, nustatančio arba naikinančio veikos nusikalstamumą, nustatymas. Jei įstatymas naikina veikos nusikalstamumą, jis veikia atgal, t. y. taikomas asmenims, padariusiems veiką prieš įsigaliojant tokiam įstatymui. Tokiais atvejais ikiteisminis tyrimas nutraukiamas, o jei byla yra nagrinėjama teisme, priimamas išteisinamasis nuosprendis. Jei asmuo jau nuteistas ir atlieka bausmę, įsigaliojus įstatymui dėl veikos dekriminalizacijos, asmuo turi būti atleidžiamas nuo tolesnio bausmės atlikimo. Visais atvejais nuosprendyje arba nutartyje remiamasi nauju įstatymu dėl veikos dekriminalizacijos ir BPK 3 str. 1 punktu.

Veikos nusikalstamumas gali būti panaikinamas keliais būdais: 1) panaikinant BK specialiosios dalies straipsnį; 2) nepanaikinant BK straipsnio, bet įvedant naujus papildomus nusikaltimo sudėties požymius arba 3) pateikiant jų kitokį oficialų aiškinimą.

1993 m. birželio 10 d. įstatymu buvo panaikintas BK 164 str., kuris numatė baudžiamąją atsakomybę už spekuliaciją. 2000 m. rugsėjo 12 d. įstatymu buvo panaikintas BK 212 str., kuris numatė baudžiamąją atsakomybę už pasų taisyklių pažeidimą. Įsigaliojus 2000 m. BK, buvo panaikintas tokių veikų kaip operacijų su užsienio valiuta ar vertybiniais popieriais taisyklių pažeidimo (1961 m. BK 329 str.), transporto priemonės vairavimo esant neblaiviam nusikalstamumas (1961 m. BK 246¹ str.), nes jame nėra straipsnių, kurie atitiktų minėtų 1961 m. BK straipsnių dispozicijas.

Tačiau kaip jau buvo užsiminta, veikos nusikalstamumas gali būti panaikintas paliekant BK atitinkamą straipsnį, bet nauju įstatymu kitaip formuluojant įstatyme nusikalstamos veikos sudėties požymius. 1998 m. vasario 3 d. įstatymu 1961 m. BK buvo įvestas 321² str. „Savokų išaiškinimas“, kuriame buvo išaiškinta, kad kontrabanda užtraukia baudžiamąją atsakomybę pagal BK 312 str. tik tuo atveju, jei gabenamų per sieną prekių vertė viršija 100 MGL. Iki to baudžiamosios ir administracinės atsakomybės už kontrabandą atribojimo klausimas buvo sprenžiamas ne pagal kontrabandos dalyko vertę, o pagal kontrabandos gabenimo vietą, būdą, dalyko ypatumus [18]. 2002 m. gruodžio 10 d. įstatymu vėl buvo pakeista BK 321² str. 2 d. ir baudžiamoji atsakomybė už kontrabandą nustatyta gabenamų per valstybės sieną prekių, t. y. nusikaltimo dalyko, vertei viršijant 250 MGL. Taigi nors minėti įstatymai nepanaikino kontrabandos nusikalstamumo ir net nepalietė 1961 m. BK 312 str. (kontrabanda) dispozicijos, tačiau iš tikrųjų iš dalies dekriminalizavo kontrabandą, panaikindama veikos nusikalstamumą, jei gabenamų prekių vertė neviršijo 100, o vėliau 250 MGL. Aišku, jei asmenys buvo kaltinami arba nuteisti už kontrabandos, neviršijančios šios sumos, gabenimą bylos turėjo būti nutraukiamos arba priimami išteisinamieji nuosprendžiai remiantis 1961 m. BK 7 str. 2 d. ar 2000 m. BK 3 str. 2 d. dėl padarytos veikos nusikalstamumo naikinimo.

Panaši padėtis susiklostė ir dėl naminės degtinės ir spirito gaminimo, laikymo arba gabenimo. Naujo BK 201 str., kitaip negu 1961 m. BK 310 str., suformulavo šios nusikaltimo

sudėties požymius, susijusius su alkoholio kiekiu, stiprumu ir nusikaltimo darymo tikslu, todėl galima įžvelgti ir šios veikos nusikalstamumo naikinimo požymius.

Kaip rodo praktika, ne visada paprasta nustatyti, ar naujas įstatymas naikina veikos nusikalstamumą, ar ne. Reikia atkreipti dėmesį, kad tas faktas, jog naikinamas koks nors BK specialiosios dalies straipsnis, dar nereiškia, kad veika dekriminalizuojama. Todėl kiekvienu atveju labai svarbu neapsiriboti vieno BK straipsnio senos ir naujos redakcijos lyginimu, o žiūrėti, ar nėra kitų straipsnių, kurie perima panaikinto BK straipsnio funkcijas. Juk atitinkamo BK str. naikinimas nebūtinai suponuoja veikos nusikalstamumo naikinimą. 2000 m. rugsėjo 12 d. įstatymu buvo panaikintas 1961 m. BK 212 str., kuris numatė atsakomybę už pasų sistemos taisyklių pažeidimą bei paso suklastojimą arba gyvenimą su suklastotu pasu [2]. Tačiau vargu ar būtų logiška teigti, kad šiuo įstatymu buvo panaikintas paso suklastojimo nusikalstamumas, ir tokie asmenys turi būti išsteisinti. Šios veikos nusikalstamumo funkcijas perėmė 1961 m. BK 207 str., kuris jau prieš tai numatė oficialaus dokumento suklastojimo sudėtį.

Naujame BK nėra chuliganizmo nusikaltimo, už kurį atsakomybę numatė 1961 m. BK 225 straipsnis. Tačiau padarytume klaidą, jei nesuradę naujame BK straipsnio, kuriame minimas žodis „chuliganizmas“, priimtume išsteisinamąjį nuosprendį byloje, kurioje asmuo kaltinamas pagal 1961 BK 225 str. 1, 2 arba 3 d. (Chuliganizmas). Veiksmai, kurie atitiko 1961 m. BK 225 str. požymius, naujame BK aprašyti keliuose straipsniuose (BK 135 str. 2 d., 138 str. 2 d., 284 str.). Todėl priklausomai nuo veikos ypatumų ir kilusių padarinių, iki 2003 m. gegužės 1 d. padarytos veikos, atitinkančios chuliganizmo požymius, turi būti lyginamos su anksčiau minėtais 2000 m. BK straipsniais ir padarytos veikos kvalifikuojamos atsižvelgiant ne į padarytų veikų nusikalstamumą, o į jų baudžiamumo švelninimą arba griežtinimą naujame įstatyme.

Naujame BK nėra atskirų straipsnių, kurie anksčiau numatė atsakomybę už kyšininkavimą ir piktnaudžiavimą tarnyba ūkinėje komercinėje veikloje (BK 319–321¹). Bet nereikėtų skubėti daryti išvadų dėl šių veikų nusikalstamumo naikinimo. Įdėmiai patyrinėjus naujo BK skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ galima pamatyti, kad šio skyriaus straipsniai atsakomybę už kyšininkavimą ir piktnaudžiavimą numato ne tik valstybės tarnautojui, bet ir jam prilygintam asmeniui. To paties skyriaus BK 230 str. 2 d. duoda oficialų asmens, prilyginto valstybės tarnautojui, išaiškinimą. Juo laikomi ir kai kurie asmenys, dirbantys ūkinėse, komercinėse ir finansinėse institucijose. Taigi nors 1961 m. BK 319 – 321¹ straipsnių naujas BK neatkartoja, negalima daryti vienareikšmės išvados dėl veikų nusikalstamumo panaikinimo.

Kita vertus, kyšininkavimo, piktnaudžiavimo ir aplaidumo ūkinėje, komercinėje veikloje subjekto požymiai 1961 m. BK 319-321¹ str. ir 2000 m. BK 225 ir 230 str. aprašyti skirtingai. 1961 m. BK atsakomybę numatė kiekvienam asmeniui, užsiimančiam ūkine, komercine veikla, o 2000 m. BK 230 str. 3 d. pradinė redakcija minimų nusikalstamų veikų subjektu laikė tik asmenį, kuris ne tik dirba valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje arba organizacijoje ar verčiasi profesine veikla, bet ir turi atitinkamus viešojo administravimo įgaliojimus arba teikia viešąsias paslaugas, išskyrus ūkines ar technines funkcijas atliekantį asmenį. Taigi tam tikros asmenų kategorijos iškrenta iš subjektų būrio, todėl galima daryti išvadą, kad naujas BK iš dalies panaikino kyšininkavimo, piktnaudžiavimo ir aplaidumo nusikalstamumą, jei juos padarę asmenys neturi viešojo administravimo įgaliojimų arba neteikia viešųjų paslaugų.¹

Kaip pavyzdį galima pateikti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 25 d. nutartį, kurioje panaikintas Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 10 d. nuosprendis A. Šiburkio byloje ir baudžiamoji byla nutraukta. A. Šiburkis Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 10 d. nuosprendžiu (panaikinus Jurbarko raj. apylinkės teismo 2001 m. gruodžio 22 d. išsteisinamąjį nuosprendį) nuteistas pagal BK

¹ Lietuvos Respublikos Seimo 2004 m. liepos 5 d. įstatymu asmens, prilyginto valstybės tarnautojui, sąvoka buvo išplėsta. Taigi iš dalies vėl nustatytas veikos nusikalstamumas. Žr. Valstybės žinios. 2004. Nr. 108–4030.

321¹ str. (1996 m. įstatymo redakcija) laisvės atėmimu šešioms mėnesiams. Pritaikius 2000 m. BK 75 str. bausmės vykdymas atidėtas vieneriems metams įpareigojant be institucijos, prižiūrinčios bausmės vykdymo atidėjimą, sutikimo nekeisti gyvenamosios vietos. A. Šiburkis buvo nuteistas už tai, kad, būdamas AB „Kauno grūdai“ Jurbarko grūdų sandėlio vedėju ir pagal 1996 m. sausio 2 d. bei 2001 m. sausio 4 d. visiškos individualios materialinės atsakomybės sutartį ir 1996 m. balandžio 4 d. sandėlio vedėjo pareiginę instrukciją atsakingas už Jurbarko grūdų sandėlio veiklą bei materialines vertybes, dėl nerūpestingumo netinkamai atliko jam pavestą darbą, nekontroliavo priimamų ir atleidžiamų krovinių svėrimo, neužtikrino tinkamo materialinių vertybių (grūdų) priėmimo ir saugojimo ir dėl to 2000 m. sausio 1 d.–2000 m. birželio 20 d. laikotarpiu Jurbarko grūdų sandėlyje susidarė 410 081 kg pirmosios klasės grūdų trūkumas, ir AB „Kauno grūdai“ buvo padaryta didelė 197 659,04 Lt turpinė žala. Remdamasi 2000 m. BK 229 ir 230 str. ir 1961 m. BK 321¹ str. dispozicijose aprašytų požymių analize, kolegija daro išvadą, kad 2000 m. BK 229 str. numatyta nusikaltimo sudėtis siaurina baudžiamosios atsakomybės už aplaidumą, jei jis padaromas komercinėje, ūkinėje, finansinėje ar profesinėje veikloje, sąlygas, palyginti su atitinkamu 1961 m. BK 321¹ str. Kolegija, remdamasi byloje nustatytomis kasatoriaus padarytos veikos faktinėmis aplinkybėmis ir atsižvelgdama į kasatoriaus pareigas, įtvirtintas grūdų sandėlio vedėjo pareiginėje instrukcijoje, ir lygindama šias aplinkybes su Baudžiamojo kodekso 229 ir 230 str. nuostatomis, daro išvadą, kad šiuo konkrečiu atveju atsižvelgiant į kasatoriaus atliekamas darbo funkcijas yra pagrindo daryti išvadą, kad kasatorius nėra 2000 m. BK 229 str. numatyto nusikaltimo subjektas [11].

Įstatymo, švelninančio arba griežtinančio asmens baudžiamumą, nustatymas.

Anksčiau galiojusio ir naujo įstatymo taikymo problemos dažniausiai iškyla ne veikos nusikalstamumo, o asmens baudžiamumo aspektu. Remiantis BK 3 str. 2 d., jei naujas įstatymas švelnina asmens baudžiamumą, toks įstatymas turi grįžtamąją galią, t. y. tokiu atveju veika kvalifikuojama arba perkvalifikuojama pagal įstatymą, įsigaliojusį po nusikalstamos veikos padarymo.

Bausmės švelninimas nauju įstatymu gali būti 1. tiesioginis – keičiant tik įstatymo sankciją, bet nekeičiant dispozicijos arba 2. sudėtinis (netiesioginis). Pastaruoju atveju tiesiogiai nauju įstatymu BK straipsnio, pagal kurį kaltinamas asmuo, sankcija lyg ir nekeičiama, bet įstatymas panaikina nusikaltimą kvalifikuojantį požymį (pvz., nusikaltimo pakartotinumą, nusikaltimo padarymą grupės iš anksto susitarusių asmenų) arba kitaip formuluoja konstitucinės nusikaltimo sudėties požymius, todėl reikia keisti veikos kvalifikaciją remiantis kita to paties straipsnio dalimi arba net kvalifikuoti veiką pagal kitą BK straipsnį. Naujas BK nenumato vagystę arba plėšimą kvalifikuojančių požymių „nusikaltimo padarymo grupėje iš anksto susitarusių asmenų“, todėl veikos, kurios buvo kvalifikuotos pagal 1961 m. BK 271 str. 2 d. arba 272 str. 2 d., paprastai perkvalifikuojamos pagal 2000 m. BK 178 str. ar 180 str. 1 d., kurių sankcijos švelnesnės.

1961 m. BK 118 str. išžaginiuimu laikė bet kokia forma atliktą lytinį santykiavimą. 2000 m. BK atsakomybę už prievartinį lytinį santykiavimą numato dviejuose skirtinguose straipsniuose – 149 (Išžagininimas) ir 150 (Seksualinis prievartavimas). Sankcijos už šiuos nusikaltimus skirtingos. Šiuo atveju nustatoma, kokio naujo BK straipsnio dispozicija geriausiai atitinka padarytos veikos požymius, t. y. išsprendžiama veikos kvalifikavimo problema, ir tik tada lyginamos įstatymų sankcijos.

Asmens baudžiamumo švelninimą gali nulemti ne tiesiogiai specialiosios dalies straipsnio sankcijos, o BK bendrosios dalies pakeitimai. 2001 m. spalio 9 d. įstatymas pakeitė 1961 m. BK 32 str. „Bauda“. Minimalus baudos dydis, kuris iki to buvo 100 MGL, buvo sumažintas iki 1 MGL. Nors BK specialiosios dalies straipsnių sankcijos nebuvo pakeistos, įstatymas sušvelnėjo.

Švelninti asmens baudžiamumą gali įstatymų, kuriuose pateikiami sąvokų išaiškinimai, pakeitimai. 2003 m. liepos 4 d. įstatymu pakeistas BK 190 str. „Turto vertės išaiškinimas“ papildant šį straipsnį nuostata, kad turtas yra nedidelės vertės, kai jo vertė viršija 1 MGL ir neviršija 3 MGL [7]. (Prieš tai nedidelės vertės turtas, dėl kurio veika laikoma baudžiamuoju nusižengimu, buvo iki 1 MGL vertės.) Taigi įsigaliojus šiam įstatymui, vagystė, sukčiavimas, svetimo turto pasisavinimas ar iššvaistymas, jei pagrobto turto vertė neviršija 3 MGL, tapo ne

nusikaltimu, o baudžiamuoju nusižengimu. Veikos nusikalstamumas lieka, o baudžiamumas švelnėja.

Atkreiptinas dėmesys į dar vieną dalyką: nereikia maišyti įstatymo, švelninančio veikos baudžiamumą, taikymo su realiu bausmės švelninimu. Teismas, vadovaudamasis BK 3 str. 2 d., perkvalifikuos veiką į naujo BK straipsnį, pagal to straipsnio sankciją paskirs bausmę. Tačiau BK 3 str. taikymas nereiškia, kad pati naujai paskirta bausmė kaltininkui neišvengiamai sušvelnės. Tai jau antrinis klausimas, kuris priklausys ne tik nuo naujo įstatymo sankcijos turinio, bet nuo padarytos veikos pavojingumo, kaltininko asmenybės ir teismo nuožiūros. Teismas bausmę skiria vadovaudamasis BK 54 str. ir kitais BK VII skyriaus „Bausmės skyrimas“ straipsniais. Jei jis manys, kad pagal veikos padarymo metu galiojusį įstatymą paskirtos bausmės dydis, atsižvelgiant į padarytos veikos pavojingumą, kaltininko asmenybę, atsakomybę sunkinančias ir lengvinančias aplinkybes, yra teisingas, t. y. teismas skirtų tokią pat bausmę ir nusikalstamą veiką padarius po 2003 gegužės 1 d., jis paskiria tokią pat bausmę, kokia jau buvo paskirta pagal 1961 m. BK. Tačiau, vadovaudamasis BK 3 str. nuostatomis, teismas neišvengiamai perkvalifikuos veiką į naujo BK atitinkamą straipsnį.

Prieštaringo įstatymo taikymo problema. Deja, ne visada paprasta nustatyti, ar naujas įstatymas yra švelnesnis, ar griežtesnis. Nors iš pirmo žvilgsnio BK 3 str. 2 ir 3 d. nuostatos yra gana aiškios, iš tikrųjų ne visada bus lengva padaryti išvadą, ar naujas įstatymas yra švelnesnis, ar griežtesnis. Lygindami seno ir naujo BK nuostatas teisės saugos institucijos ir teismai susiduria su daugeliu problemų.

Kartais naujas įstatymas, mažindamas minimalią laisvės atėmimo bausmę, didina maksimalią laisvės atėmimo bausmę. Naujo BK 135 str. 1 d. už sunkų sveikatos sutrikdymą numatyta laisvės atėmimo bausmė iki 10 metų, o 1961 m. BK 111 str. 1 d. numatė laisvės atėmimo nuo dvejų iki septynerių metų bausmę. Naujas BK panaikino papildomas bausmes, nors pagrindinė bausmė kai kuriais atvejais sugriežtėjo. Pagal kokį įstatymą kvalifikuoti veiką?

Tokiais atvejais susiduriama su vadinamuoju prieštaringu įstatymu. Sprendžiant veikų perkvalifikavimo klausimus esant prieštaringam įstatymui, naudinga pasiremti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. gruodžio 22 d. nutarimo „Dėl teismų praktikos taikant BK 3 str. nuostatas dėl baudžiamųjų įstatymų galiojimo laiko atžvilgiu“ 15 p., kur pasakyta, kad tais atvejais, kai naujasis baudžiamasis įstatymas sumažina minimalią atitinkamos bausmės ribą ir kartu padidina maksimalią, negalima išsyk vienareikšmiškai pasakyti, ar naujasis įstatymas yra švelninantis, ar griežtinantis baudžiamumą. Šis klausimas gali būti išspręstas tik priimant nuosprendį arba nutartį, atsižvelgus į padaryto nusikaltimo pavojingumą, kaltininko asmenybę ir kitas bylos aplinkybes, turinčias reikšmės skiriant bausmę. Jeigu atsižvelgiant į padaryto nusikaltimo pavojingumą, kaltininko asmenybę ir kitas bylos aplinkybes, turinčias reikšmės skiriant bausmę, jam gali būti paskirta panašaus dydžio kaip minimali naujojo įstatymo sankcijoje numatyta bausmė, šis įstatymas kaltininkui yra švelnesnis, taigi remiantis BK 7 str. 2 d. (naujo BK 3 str. 2 d.) veika kvalifikuojama ir bausmė skiriama būtent pagal šį įstatymą. Jeigu atsižvelgiant į padaryto nusikaltimo pavojingumą, kaltininko asmenybę ir kitas bylos aplinkybes, turinčias reikšmės skiriant bausmę, kaltininkui gali būti paskirta bausmė, didesnė negu senajame įstatyme numatyta maksimali jos riba, naujasis įstatymas kaltininkui yra griežtesnis, taigi pagal BK 7 str. 3 d. jis neturi grįžtamosios galios. Tokiu atveju veika kvalifikuojama ir bausmė skiriama pagal įstatymą, galiojusį veikos padarymo metu [15].

Šia taisykle reikėtų vadovautis ir tais atvejais, kai naujo BK straipsnio sankcijoje atsiranda alternatyvi laisvės atėmimo bausmė, bet laisvės atėmimo bausmė didėja.

B. Giedraitis ir P. Skikas kasaciniu skundu ginčijo Pakruojo raj. apylinkės teismo 2002 m. vasario 6 d. nuosprendį, kuriuo B. Giedraitis nuteistas pagal BK 246 str. 2 d. pataisos darbais, netaikant laisvės atėmimo, vieneriems metams išskaitant iš jo atlyginimo po 10 proc. į valstybės pajamas ir atimant teisę vairuoti transporto priemones vieneriems metams. Remiantis BK 47¹ str. paskirtų bausmių – pagrindinės ir papildomos vykdymas atidėtas vieneriems metams jį įpareigojant be organo, prižiū-

rinčio bausmės vykdymo atidėjimą, sutikimo nekeisti gyvenamosios vietos; P. Skikas nuteistas pagal BK 246 str. 2 d. pataisos darbais be laisvės atėmimo vieneriems metams ir šešiams mėnesiams, išskaitant iš jo atlyginimo po 10 proc. į valstybės pajamas ir atimant teisę vairuoti transporto priemones vieneriems metams. B. Giedraitis ir P. Skikas nuteisti už tai, kad P. Skikas 2001 m. sausio 19 d. apie 17 val. 40 min. Pakruojo raj., kelio Pakruojis–Linkuva 12 km tamsoje važiuodamas Linkuvos link traktoriumi MTZ–82, valst. Nr. LM 1706, su prikabinta priekaba MMZ 771 „B“, valst. Nr. LN 8213, kurios gale nedegė gabaritiniai žibintai, ir priverstinai sustojęs taip, kad priekabos galas užėmė ne mažiau kaip 1,6 m važiuojamosios dalies pločio, nepastatė avarinio sustojimo ženklų už priekabos, ne arčiau kaip 50 m nuo jos, todėl pažeidė Kelių eismo taisyklių 2.4, 10.9. 3., 10. 10 punktuose nurodytus reikalavimus, o ta pačia kryptimi važiuojant AB „Pakruojo autotransportas“ priklausantį autobusą PAZ 672, valst. Nr. ZSJ 943, vairavęs B. Giedraitis, važiuodamas maršrutu Pakruojis–Linkuva–Diržiai, Linkuvos link tamsoje su įjungta žibintų artimajai šviesai apie 40 km/h greičiu, bandė nesaugiai ją apvažiuoti, sukeldamas pavojų priešinga kryptimi važiuojančiam VĮ Pakruojo pirminės sveikatos priežiūros centrui priklausančiam specialiosios paskirties (greitoji pagalba) automobilio UAZ 396201, valst. Nr. AST 964, vairuotojui A. Petrauskui. Šis neturėjo techninės galimybės sustabdyti savo vairuojamą automobilį ar pasitraukti į dešinę, todėl susidūrus autobusui PAZ 672, valst. Nr. ZSJ 943, ir priešinga kryptimi važiuojančiam VĮ Pakruojo Pirminės sveikatos priežiūros centrui priklausančiam specialiosios paskirties A. Petrausko vairuojamam automobiliui UAZ 396201, valst. Nr. AST 964, A. Petrauskui buvo padarytas sunkus kūno sužalojimas, J. Jaseliūnienei – apysunkis kūno sužalojimas, S. Jakševičiui – lengvas kūno sužalojimas, sukėlęs trumpalaikį sveikatos sutrikimą, taip pat buvo apgadintas automobilis UAZ 396201, valst. Nr. AST 964, priklausantis VĮ Pakruojo pirminės sveikatos priežiūros centrui, padaryta 2800 Lt materialinė žala.

Teismas kasacinės nutarties aprašomojoje dalyje teigė, kad 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo naujas Baudžiamasis kodeksas. 1961 m. BK 246 str. 2 d., pagal kurią nuteisti P. Skikas ir B. Giedraitis, atitinka 2000 m. BK 281 str. 2 d. numatytą nusikaltimo sudėtį. Abi jos numato atsakomybę už kelių transporto eismo saugumo arba transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimą. 1961 m. BK 246 str. 2 d. už kasatoriams inkriminuotą veiką numatė laisvės atėmimą iki ketverių metų arba pataisos darbus iki dvejų metų atimant teisę eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla. 2000 m. BK 281 str. 2 d. sankcija numato viešuosius darbus arba baudą, arba arešto bausmę, arba laisvės atėmimą iki penkerių metų. BK 3 str. 1 d. nustato, kad veikos nusikalstamumą ir asmens baudžiamumą nustato tos veikos padarymo metu galiojęs baudžiamasis įstatymas. Kartu BK 3 str. 2 d. nustato, kad veikos nusikalstamumą panaikinant, bausmę švelninantis arba kitokiu būdu nusikalstamą veiką padariusio asmens teisinę padėtį lengvinantis baudžiamasis įstatymas turi grįžtamąją galią, t. y. taikomas prieš tokiam įstatymui įsigaliojant nusikalstamą veiką padariusiems, taip pat atliekantiems bausmę ir turintiems teistumą asmenims.

2000 m. BK 281 str. 2 d. numatytas įstatymas yra prieštaringas. Maksimali laisvės atėmimo bausmė už šį nusikaltimą padidėjo vieneriais metais, tačiau naujo BK 281 str. 2 d. taip pat numato su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes: viešuosius darbus arba baudą. Be to, šis įstatymas nenumato papildomos bausmės – atėmimo teisės eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla. Atsižvelgus į tai, kad teismas abiem kasatoriams skyrė su laisvės atėmimu nesusijusią bausmę ir į tai, kad naujas BK iš viso nenumato papildomų bausmių, kolegija mano, kad naujas įstatymas gali būti laikomas abiem kasatoriams švelninančiu bausmę ir taikytinas šioje baudžiamosioje byloje.

P. Skiko padaryta veika perkvalifikuojama pagal 2000 m. BK 281 str. 2 d. ir skiriama sankcijoje numatyta su laisvės atėmimu nesusijusi bausmė bauda.

B. Giedraičio veika taip pat perkvalifikuojama į 2000 m. BK 281 str. 2 d. ir skiriama straipsnio sankcijoje numatyta su laisvės atėmimu nesusijusi bausmė bauda. Be to, B. Giedraičiui taikomas 2000 m. BK 75 str. numatytas bausmės vykdymo atidėjimas [12].

Kebli situacija susiklosto tais atvejais, kai asmuo padaro kelis nusikaltimus, bet jo veika pagal anksčiau galiojusį BK kvalifikuotina pagal vieną BK str. (pvz., 271 str. 2 d. parkartotiniai), o pagal naują kiekviena veika kvalifikuotina atskirai ir taikytinos BK 63 str. bausmių subendrinimo taisyklės, kurios yra griežtesnės negu anksčiau galiojusio BK. Kokį įstatymą – ankstesnįjį ar naują taikyti, kiekvienu tokiu atveju reikia spręsti individualiai.

Įsigaliojus naujam BK, kyla ir tokių problemų, kurių teisėsaugos pareigūnams anksčiau dar neteko spręsti. Gana sudėtinga problema iškyla tais atvejais, kai naujas įstatymas griežtina padarytos veikos baudžiamumą, bet numato asmens teisinę padėtį lengvinančias nuostatas. Ne taip jau retai naujo BK specialiosios dalies straipsnio sankcija už padarytą nusi-

kalstamą veiką numato griežtesnę bausmę, palyginti su 1961 m. BK nuostatomis, tačiau naujas BK suteikia teisę atleisti tokį asmenį nuo bausmės taikant bausmės vykdymo atidėjimą (BK 75 ar 92 str.) arba net atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius (BK 38 str.). Čia vėl susiduriama su prieštaringu įstatymu. Taikyti ar ne naujo BK nuostatas, tokiais atvejais sprendžia teismas, atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes. Jei pagal bylos aplinkybes asmeniui gali būti pritaikytas bausmės vykdymo atidėjimas arba jis gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, teismas kvalifikuoja arba perkvalifikuoja veiką pagal naujo BK specialiosios dalies straipsnį, numatantį griežtesnę bausmę, bet atleidžia asmenį nuo bausmės ar baudžiamosios atsakomybės. Jei konkrečioje byloje atsižvelgiant į kaltininko asmenybę ir kitas bylos aplinkybes atleidimo klausimas nekyla, kaltininko veika kvalifikuojama ir bausmė skiriama pagal anksčiau galiojusio BK atitinkamą specialiosios dalies straipsnį.

Kai atliekamas ikiteisminis tyrimas, bausmės skyrimo klausimai nesprensdžiami, todėl neišmanoma atsakyti, ar naujas įstatymas kaltininkui bus švelnesnis, ar griežtesnis. Tokiu atveju ikiteisminiame tyrime veika kvalifikuojama vadovaujantis BK 3 str. 1 d. nuostata pagal nusikalstamos veikos padarymo metu galiojusį įstatymą.

Kartu atkreiptinas dėmesys, kad jeigu baudžiamąjį įstatymą pakeitimai nekeičia padarytos veikos nusikalstamumo, jos baudžiamumo bei veika padariusio asmens teisinės padėties, teismas vadovaujasi BK 3 str. 1 d. taiko veikos padarymo metu galiojusį įstatymą. Tokia nuostata plaukia iš BK 3 str. 1 d., taip pat iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimo 11 punkto.

Įdomi situacija susiklosto tais atvejais, kai naujas įstatymas, įsigaliojęs po to, kai veika buvo padaryta, numato naują padarytą veiką kvalifikuojantį požymį, kurio nebuvo ankstesniame įstatyme, ir šis požymis byloje nustatytas priimtu apkaltinamuoju nuosprendžiu. Šią situaciją Lietuvos Aukščiausias Teismas aiškina taip.

Šilutės raj. apylinkės teismo 2003 m. sausio 21 d. nuosprendžiu T. Bendžiūnas nuteistas pagal BK 272 str. 2 d. laisvės atėmimu ketveriems metams, konfiskuojant 300 Lt vertės turta, už tai, kad, iš anksto susitaręs ir veikdamas kartu su V. Savicku, 2002 m. rugpjūčio 21 d., apie 1 val., Pagėgių sav., Pagėgių sen., Plaušdvarių kaime, netoli Nemuno upės, būdami girti, turėdami tikslą smurtu užvaldyti svetimą turta. T. Bendžiūnas, priėjęs iš nugaros prie A. Maciukaičio, rankos dilbiu suspaudęs šio asmens kaklą ir įrėmęs į juosmens sritį peilio smaigalį, tuo pat metu V. Savickas, rankos dilbiu iš nugaros pusės suspaudęs nukentėjusiojo N. Balsio kaklą, pareikalavo, kad abu nukentėjusieji nusiimtų kuprines su žvejybos įrankiais. Paleidęs A. Maciukaičių ir įsakęs sudėti į kuprines meškeres, T. Bendžiūnas priėjo prie V. Savicko, laikomo N. Balsio, ir įrėmęs peilio smaigalį į juosmenį, pagrasino papjauti. Nukentėjusiajam A. Maciukaičiui vykdant nurodymą sudėti daiktus į kuprinę, jis priėjęs pareikalavo greičiau dėti daiktus ir smogė A. Maciukaičiui vieną kartą kumščiu į veidą, tuo sukeldamas jam fizinį skausmą. Panaudoję ir pagrasinę tuoj pat vėl panaudoti fizinį smurtą, užvaldė nukentėjusiojo N. Balsio 80 Lt vertės turta ir nukentėjusiojo A. Maciukaičio 80 Lt vertės turta, iš viso užvaldė svetimą 160 Lt vertės turta.

2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujam BK, iškilo klausimas dėl jų padarytų veiksmų kvalifikavimo. 1961 m. BK 272 str. 2 d. už inkriminuotą veiką numatė laisvės atėmimą nuo ketverių iki dešimties metų skiriant baudą arba ne ir turto konfiskavimą. 2000 m. BK 180 str. 1 d., atitinkanti 1961 m. BK 272 str. 2 d., sankcija už plėšimą numato areštą arba laisvės atėmimą iki šešerių metų. Tačiau naujo BK 180 str. 2 d. numato naują kvalifikuotą plėšimo panaudojus peilį sudėtį, bet sankcija už tokią veiką taip pat švelnesnė negu iki tol galiojusio BK 272 str. 2 d. **Kolegija, nagrinėjusi bylą kasacine tvarka, pažymėjo, kad kadangi 1961 m. BK 272 str. tokio kvalifikuojančio požymio nenumatė, šis požymis negali būti inkriminuotas taikant naujo BK nuostatas. Taigi veika gali būti kvalifikuota tik pagal BK 180 str. 1 d. 2000 m. BK 180 str. 1 d. numatyta plėšimo sudėtis numato švelnesnę bausmę negu 1961 m. BK 272 str. 2 d., todėl padaryta veika perkvalifikuojama į 2000 m. BK 180 str. 1 d. ir atsižvelgiant į su šio straipsnio sankciją skiriama bausmė [13].**

VII. Tarpinis įstatymas ir jo taikymas

Susidūrus su atvejais, kai veikos padarymo metu galiojo vienas įstatymas, bylos tyrimo metu kitas, o priimant nuosprendį jau trečias įstatymas, iškyla tarpinio įstatymo taikymo problema. Ilgą laiką nei teorijoje, nei praktikoje nebuvo vienareikšmio šio klausimo sprendimo. Vieni autoriai siūlė taikyti tarpinį įstatymą, kiti ginčijo tokio įstatymo taikymo galimybę. Problemos esmė ta, ar galima asmens padarytą veiką vertinti, kvalifikuoti ir skirti bausmę pagal tarpinį įstatymą, kuris negaliojo nei veikos padarymo metu, nei priimant teismo nuosprendį.

Tarpinio įstatymo taikymas, jei jis naikina veikos nusikalstamumą arba švelnina bausmę, yra pateisinamas ir išplaukia iš BK 3 str. 2 d. nuostatų. Tokį kelią palaiko ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Anksčiau ne kartą minėto Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. gruodžio 20 d. nutarimo 16 p. teismams aiškinama, kad jeigu per laikotarpį nuo nusikaltimo padarymo iki bylos išnagrinėjimo baudžiamasis įstatymas pasikeičia ne vieną, o du ar daugiau kartų, teismai privalo išspręsti galiojusio ir vėliau netekusio galios (tarpinio) įstatymo taikymo klausimą. Pritartina teismų praktikai, kai tarpinis įstatymas, atitinkantis BK 7 str. 3 d. nuostatas, netaikomas, o tarpinis įstatymas, atitinkantis BK 7 str. 2 d. nuostatas, taikomas [15].

Toliau pateiksime vieną iš tarpinio įstatymo taikymo ir motyvacijos pavyzdžių Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinėje praktikoje. Jis padės suvokti sprendimo motyvus.

Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2000 m. gruodžio 12 d. nuosprendžiu A. J. Valiukėnas buvo pripažintas kaltu ir nuteistas pagal BK 179 str. (1982 m. gruodžio 29 d. ATP įsako red.) laisvės atėmimu dvejiesiems metams. Pritaikius BK 49 str. 1 d. 3 p. A. J. Valiukėnas nuo paskirtos bausmės atleistas suėjus patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties terminui. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 12 d. nutartimi nuteistojo A. J. Valiukėno ir prokuroro apeliaciniai skundai atmeti.

A. J. Valiukėnas nuteistas už tai, kad padarė aplaidumą – netinkamai atliko savo tarnybines pareigas dėl nerūpestingumo, todėl buvo padaryta esminė žala valstybės interesams, o būtent: dirbdamas buvusios Lietuvos valstybinės žvejybos laivyno įmonės „Jūra“ atstovu Argentinos Respublikoje ir pagal 1992 m. spalio 21 d. sutartį būdamas atsakingas už LVŽL „Jūra“ priklausančių laivų darbo organizavimą bei gamybinės ir finansinės drausmės kontrolę įmonei „Jūra“ priklausančiuose laivuose bei finansinę atskaitomybę apskritai, netinkamai atliko savo tarnybos pareigas dėl nerūpestingumo, dėl to įmonei „Jūra“ buvo padaryta esminė žala. Teismas nustatė tris atvejus, kai padarytos veikos atitiko aplaidumo nusikaltimo požymius: jos padarytos 1992 m. gruodžio 18 d., 1993 m. vasario 23 d. ir gegužės 15 d.

Nesutikdamas su nuosprendžiu nuteistasis A. J. Valiukėnas prašė panaikinti Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2000 m. gruodžio 10 d. nuosprendį bei Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 12 d. nutartį ir bylą nutraukti, kadangi jam inkriminuota veika laikotarpiu nuo 1995 m. sausio 1 d. iki 1995 m. liepos 4 d. buvo dekriminalizuota. Tik 1995 m. liepos 4 d. įstatymu Nr. 1-1014 BK buvo papildytas BK 321¹ str.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kasacinį skundą tenkino. Teismas nustatė, kad kasatoriui inkriminuota veika buvo padaryta 1992–1993 m. laikotarpiu. Tuo metu baudžiamąją atsakomybę už aplaidumą numatė 1961 m. BK 179 str. (1982 m. gruodžio 29 d. L ATP įsako red.). Aplaidumo nusikaltimo subjektu pagal tuometinę įstatymo redakciją buvo tik pareigūnai. A. J. Valiukėnas kaip valstybinės įmonės „Jūra“ atstovas Argentinoje pagal 1992 m. spalio 21 d. sutartį buvo atsakingas už LVŽL „Jūra“ priklausančių laivų darbo organizavimą bei gamybinės ir finansinės drausmės kontrolę įmonei „Jūra“ priklausančiuose laivuose bei finansinę atsakomybę. Taigi jo pareigos atitiko pareigūno požymius, numatytus BK 177 str. 2 dalyje.

1994 m. liepos 19 d. Seimo priimtu įstatymu Nr. I-551 „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“ 86 str. BK skirsnis „Pareiginiai nusikaltimai“ buvo panaikintas. Šio skirsnio panaikinimas nereiškė pareiginių nusikaltimų nusikalstamumo ar baudžiamumo panaikinimo. Minėtą BK skirsnį to pačio įstatymo 88 str. pakeitė du nauji BK skirsniai, kuriuose buvo išdėstyti straipsniai, numatantys baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus, susijusius su tarnybos pareigų ėjimu, – tai 13 skirsnis „Nusikaltimai valstybės tarnybai“ ir 15 skirsnis „Nusikaltimai ūkininkavimo tvarkai“. 1994 m. liepos 19 d. įstatymas įsigaliojo 1995 m. sausio 1 d. Asmuo, dirbantis ūkinėje, komercinėje įmonėje arba jai vadovaujantis, nepriklausomai nuo to, ar jis dirba valstybinėje, akcinėje ar privačioje institucijoje, nepriklausomai nuo einamų pareigų, tapo nu-

sikaltimų ūkininkavimo tvarkai subjektu. Tačiau 1995 m. liepos 4 d. įstatymu Nr. I-1014 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimo ir papildymo“ keičiama valstybės tarnautojo sąvoka. Pakeitus BK 290 str. 1 d. redakciją, valstybės tarnautojas pagal naują įstatymo redakciją yra asmuo, kuris atlieka tam tikras pareigas (išskyrus ūkinės-technines funkcijas) įstaigoje, įmonėje, organizacijoje ir kuriam atlyginimas mokamas iš valstybės arba savivaldybės biudžeto lėšų, tačiau neturi valstybės pareigūno įgaliojimų. Pagal naują įstatymo redakciją pareigūno samprata iš esmės nesikeičia, tačiau valstybės tarnautojų sąrašas plečiamas. Jais jau laikomi ne tik asmenys, dirbantys analogiškose srityse kaip ir pareigūnai, bet papildomai įtraukiami asmenys, dirbantys ir kitose (taip pat ir ūkinėse, finansinėse bei komercinėse) veiklos srityse. Pagrindiniu valstybės tarnautojo ir nusikaltimų ūkininkavimo tvarkai subjekto skiriamuoju bruožu tampa atlyginimo už darbą šaltinis. Jei darbo užmokestis mokamas iš valstybės ar savivaldybės biudžeto lėšų, asmuo tampa nusikaltimų valstybės tarnybai, jei ne – nusikaltimų ūkininkavimo tvarkai subjektu. Pagal anksčiau galiojusią įstatymo redakciją valstybinės įmonės direktorius dėl neteisėtų veikų, susijusių su tarnybos pareigų atlikimu, buvo nusikaltimų ūkininkavimo tvarkai subjektas, o pagal naują įstatymo redakciją jo atsakomybė pasidaro priklausoma nuo to, ar jis atlyginimą gauna iš įmonės pelno, ar už jo darbą atlyginama iš valstybės biudžeto. Valstybinių ligoninių gydytojai, mokytojai ir kiti asmenys, kurie vykdo profesines funkcijas ir kurie anksčiau buvo nusikaltimų ūkininkavimo tvarkai subjektais, pagal naują įstatymo redakciją baudžiamąja teisine prasme tampa valstybės tarnautojais, taigi nusikaltimų valstybės tarnybai subjektais. Todėl kiekvienu atveju asmuo, tiriantis bylą, turi išsiaiškinti asmens darbo užmokesčio šaltinį. A. J. Valiukėno kaip valstybinės ūkinės įmonės darbuotojo tarnybinis statusas neatitiko nei BK 290 str. 2 d. numatytų valstybės pareigūno, nei BK 290 str. 1 d. numatytų valstybės tarnautojo požymių.

Baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus, susijusius su tarnybos pareigų ėjimu valstybinėse ar privačiose ūkinėse arba komercinėse įstaigose, numatė BK 15 skirsnio „Nusikaltimai ūkininkavimo tvarkai“ 319–321 straipsniai. Tačiau BK 319–321 str. numatė atsakomybę tik už komercinį papirkimą (BK 319 str), nepagrįsto atlyginimo priėmimą (BK 320 str), piktnaudžiavimą pasitikėjimu komercinėje, ūkinėje arba finansinėje veikloje (BK 321 str.) Už aplaidų pareigų ėjimą arba pavesto darbo atlikimą komercinėje, ūkinėje ar finansinėje veikloje 1994 m. liepos 19 d. įstatymas Nr. I-551 baudžiamosios atsakomybės nenumatė. Atsitiko taip, kad aplaidus pareigų ar pavesto darbo atlikimas, padarytas asmenų, kurie nėra nei valstybės pareigūnai, nei valstybės tarnautojai, nuo 1995 m. sausio 1 d. buvo faktiškai dekriminalizuotas. BK papildytas 321¹ str., kuris numatė baudžiamąją atsakomybę už aplaidumą komercinėje, ūkinėje, finansinėje ar profesinėje veikloje 1995 m. liepos 4 d. įstatymu Nr. I-1014. Šis įstatymas įsigaliojo 1995 m. liepos 19 d. Taigi laikotarpiu nuo 1995 m. sausio 1 d. iki 1995 m. liepos 19 d. už aplaidumą tarnyboje, jei veiką padarė asmuo, nesantis valstybės pareigūnas ar tarnautojas, baudžiamoji atsakomybė nebuvo numatyta.

Baudžiamoji byla pagal byloje nustatytus faktus buvo iškelta 1996 m. kovo 6 d. Pirminis kaltinimas A. J. Valiukėnui buvo pateiktas 1997 d. rugsėjo 15 d. A. J. Valiukėnas buvo kaltinamas pagal BK 275 str. 3 d. dėl valstybinio turto iššvaistymo stambiu mastu. 1998 m. lapkričio 16 d. Klaipėdos miesto apylinkės teismo nuosprendžiu jis buvo nuteistas pagal BK 275 str. 3 d. 1999 m. gegužės 5 d. Klaipėdos apygardos teismo nutartimi nuosprendis panaikintas ir byla perduota iš naujo tirti dėl to, kad parengtinio tardymo metu surinkti įrodymai neduoda pagrindo išvadai dėl BK 275 str. numatyto nusikaltimo sudėties buvimo. Iš naujo pirmos instancijos teismas nagrinėjo bylą pagal tą patį kaltinimą, t. y. pagal BK 275 str. 3 d., bet 2000 m. gruodžio 12 d. Klaipėdos apylinkės teismo nuosprendžiu veika perkvalifikuota į BK 179 str. (ATP 1982 m. gruodžio 29 d. įsako red.). Pagal šį straipsnį A. J. Valiukėnas nuteistas laisvės atėmimu dvejimems metams.

Bylos teisminio nagrinėjimo ir nuosprendžio priėmimo metu, t. y. 2000 m. gruodžio 12 d., galiojo BK 321¹ str. 1996 m. sausio 18 d. įstatymo redakcija, kuri numatė už šį nusikaltimą laisvės atėmimą iki dvejų metų arba pataisos darbus, arba baudą atimant teisę eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla nuo trejų iki penkerių metų arba tokios teisės neatimant. Tačiau teismas nuteisė A. J. Valiukėną pagal BK 179 str. (ATP 1982 gruodžio 29 įsako red.), kuri numatė už aplaidumą laisvės atėmimą iki trejų metų, arba pataisos darbus iki dvejų metų arba baudą, arba atleidimą iš pareigų. Taigi teismas, priimdamas nuosprendį, taikė nusikalstamos veikos padarymo metu galiojančią įstatymo redakciją. Apylinkės teismas savo kvalifikacijos baudžiamųjų įstatymų galiojimo laiko atžvilgiu neargumentavo. Nagrinėjant bylą apeliacine tvarka šis klausimas nebuvo iškilęs, kadangi apeliaciniame skunde jo nekėlė nei nuteistasis, nei prokuroras. Tačiau kasaciniame skunde kasatorius kelia klausimą dėl tinkamo įstatymo taikymo pagal BK 7 straipsnį.

BK 7 str. 1 d. numatyta, kad veikos nusikalstamumą ar baudžiamumą nustato įstatymas, galiojęs šios veikos padarymo metu. Nusikalstamos veikos padarymo metu galiojo BK 179 str. (ATP 1982

m. gruodžio 29 d. įsako red.), kuris numatė už aplaidumą laisvės atėmimą iki trejų metų arba pataisos darbus iki dvejų metų, arba baudą, arba atleidimą iš pareigų. BK 7 str. 2 d. teigiama, kad įstatymas, panaikinantis veikos nusikalstamumą arba sušvelninantis bausmę, arba kitokiu būdu palengvinantis veiką padariusio asmens teisinę padėtį, turi grįžtamąją galią, t. y. taikomas asmenims, padariusiems atitinkamą veiką prieš įsigaliojant tokiam įstatymui. Kaip jau buvo minėta, 1994 m. liepos 19 d. įstatymo Nr. I-551 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“ 86 str. pripažino netekusiu galios BK 7 skirsnį „Pareiginiai nusikaltimai“ ir jį sudarančius 177–182 straipsnius. 1995 m. sausio 1 d. įsigaliojus šiam įstatymui BK 179 str. buvo panaikintas ir nuo 1995 m. sausio 1 d. A. J. Valiukėno padarytai veikai – aplaidumui įvertinti BK kito įstatymo nebuvo (BK 288 str. negalėjo būti taikytas, nes A. J. Valiukėnas neatitiko šio nusikaltimo subjekto požymių). 1995 m. liepos 4 d. įstatymu BK buvo papildytas BK 321¹ str. „Aplaidumas komercinėje, ūkinėje, finansinėje ar profesinėje veikloje“, kuris numatė už šį nusikaltimą laisvės atėmimą iki dvejų metų arba pataisos darbus, arba baudą atimant teisę eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla nuo trejų iki penkerių metų arba tokios teisės neatimant (įstatymas įsigaliojo 1995 m. liepos 19 d.). Nepaisant 1996 m. sausio 18 d. įstatymu padarytų pakeitimų BK 321¹ str. redakcijoje, ši sankcija galiojo bylos teismo nagrinėjimo metu.

Kolegija mano, kad ir 1994 m. liepos 19 d. įstatymo Nr. I-551, ir 1995 m. liepos 4 d. įstatymo Nr. I-1014 redakcijos kasatoriaus veikos baudžiamojo teisinio vertinimo veikos nusikalstamumo ir baudžiamumo prasme yra švelnesnės už nusikaltimo padarymo metu galiojusią BK 179 str. įstatymo redakciją (1994 m. liepos 19 d. įstatymas Nr. I-551 naikino veikos nusikalstamumą, o 1995 m. liepos 4 d. įstatymas, nors nustatė veikos nusikalstamumą, tačiau palyginus su 1982 m. įstatymo redakcija, bausmę švelnino). Todėl teismas, sprenddamas A. J. Valiukėno nuteisimo klausimą, turėjo vadovautis viena iš šių įstatymo redakcijų.

Nors 1994 m. liepos 19 d. įstatymo Nr. I-551 86 str. redakcija galiojo tik šešis mėnesius ir aštuoniolika dienų ir bylos teismo nagrinėjimo metu buvo netekusi galios, tačiau kolegija mano, kad būtent ji turi būti taikoma vertinant kasatoriaus padarytą veiką. Tokia išvada plaukia iš BK 7 str. 2 d. turinio aiškinimo. 1994 m. liepos 19 d. įstatymu panaikinus skirsnį „Pareiginiai nusikaltimai“ ir nustatčius atsakomybę už aplaidumą BK 288 str. bei pakeitus valstybės pareigūno sąvoką BK 290 str., buvo iš esmės dekriminalizuotos veikos, susijusios su aplaidumu tarnyboje, jei jų subjektai buvo valstybinių įmonių ar jų padalinių vadovai ar asmenys, veikiant šioje srityje pagal atskirą įgaliojimą. Juk jei baudžiamoji byla būtų iškelta iš karto po to, kai nusikaltimas buvo padarytas, ir teismas ją būtų nagrinėjęs laikotarpiu nuo 1995 m. sausio 1 d. iki 1995 m. liepos 19 d., be abejonės, remdamasis BK 7 str. 2 d. teismas priimtų išteisinamąjį nuosprendį. Jei nuosprendis būtų priimtas iki 1995 m. sausio 1 d., kasatorius būtų nuteistas pagal BK 179 str., bet po 1995 m. sausio 1 d., vadovaujantis 1994 m. liepos 19 d. įstatymu Nr. I-551, būtų atleistas nuo bausmės remiantis minėto įstatymo 86 str. ir BK 7 str. 2 d. dėl padarytos veikos nusikalstamumo panaikinimo. Kolegija mano, kad negali būti bet koku būdu bloginama asmens teisinė padėtis dėl priešasčių, nepriklausančių nuo jo valios ir nesusijusių su asmens veiksmais, siekiant išvengti atsakomybės. Byloje nėra duomenų, kad nusikaltimą padaręs kasatorius slėptųsi nuo tardymo ar teismo. Ne kasatorius kaltas, kad baudžiamoji byla buvo iškelta tik po trejų metų po to, kai buvo padarytas nusikaltimas, t. y. 1996 m. kovo 6 d., taigi jo padėtis negali būti bloginama dėl netinkamo teisėsaugos institucijų darbo. Priimdama sprendimą kolegija remiasi ir kasacine byla Nr. 2K-214-99 (Teismų praktika. Nr.11), kurioje dėl kaltinimo pagal BK 321¹ str. buvo priimtas analogiškas sprendimas.

Kolegija mano, kad dėl A. J. Valiukėno padarytos veikos baudžiamoji byla yra nutrauktina vadovaujantis 1994 m. liepos 19 d. įstatymo Nr. I-551 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“ 86 ir 88 str. dėl baudžiamosios atsakomybės panaikinimo už kasatoriui inkriminuotą veiką laikotarpiu nuo 1995 m. sausio 1 d. iki 1995 m. liepos 19 d. ir BK 7 str. 2 d. nuostatomis dėl įstatymo, naikinančio veikos nusikalstamumą, grįžtamąsios galios [14].

VIII. Veikų perkvalifikavimas, kai priėmus ir įsigaliojus nuosprendžiui pakeičiamas įstatymas

Kalbant apie baudžiamųjų įstatymų galiojimą laiko atžvilgiu kyla klausimas, kokių kategorijų asmenys gali pretenduoti į naujo švelnesnio įstatymo taikymą. Paprastai nekyla problemų dėl asmenų, kurių atžvilgiu dar nėra priimtas apkaltinamasis nuosprendis. Dėl

įstatymo taikymo atgaline data jau nuteistų ir atliekančių bausmę asmenų atžvilgiu dažnai kildavo problemų. 1961 m. BK pradinė redakcija nenumatė baudžiamojo įstatymo veikimo atgaline data asmenims, atliekantiems bausmę ar turintiems teistumą. Tik 1994 m. liepos 19 d. įstatymu priėmus naują BK 7 str. 2 d. redakciją atgalinis baudžiamojo įstatymo veikimas buvo išplėstas, įtraukiant asmenis, jau atliekančius bausmę ir turinčius teistumą. Nors ir 1961 m. BK 7 str. 2 d. (1994 m. liepos 19 d. įstatymo redakcija), ir naujo BK 3 str. 2 d. aiškiai pasakyta, kad atgalinis švelnesnio įstatymo veikimas taikomas a) asmenims, padariusiems atitinkamą veiką prieš įsigaliojant tokiam įstatymui, b) atliekantiems bausmę, c) turintiems teistumą, taikant naują įstatymą nuolat buvo susiduriama su problemomis. Problemų kildavo dėl to, kad priėmus naują įstatymą įstatymų leidėjas paprastai nenustatydavo naujo įstatymo taikymo mechanizmo, todėl asmenys, atliekantis bausmę lyg ir likdavo „už borto“ – jų atžvilgiu įstatymo veikimas atgaline data buvo ribojamas. Pasitaikydavo net tokių atvejų, kai įstatymu veika būdavo dekriminalizuota, o asmuo dar kurį laiką atlikinėdavo bausmę. BPK nebuvo straipsnio, kuris nustatytų baudžiamojo proceso tvarką, t. y. kas ir kaip turi teisę inicijuoti ir taikyti naujo įstatymo nuostatas. Tik retais atvejais kartu su Baudžiamojo kodekso pakeitimais būdavo priimamas specialus įstatymas dėl naujo baudžiamojo įstatymo įgyvendinimo tvarkos.¹

Ką keičia įstatymo nuostata, kad įstatymas turi grįžtamąją galią ir asmenims, atliekantiems bausmę, taip pat turintiems teistumą? Tai reiškia, kad ir asmenys, atliekantys bausmę, pasikeitus įstatymui galės pretenduoti į atleidimą nuo bausmės arba bausmės laiko sutrumpinimą arba kitokį teisinę padėtis palengvinimą. 2003 m. balandžio 10 d. įstatymu 2002 m. BPK kelios savaitės prieš įsigaliojant buvo papildytas 362¹ str., kuris nustatė naujo įstatymo taikymo mechanizmą asmenims, jau atliekantiems bausmę. Jo esmė ta, kad naujo įstatymo taikymą gali inicijuoti pats nuteistasis, jo gynėjas, prokuroras, bausmės vykdymo institucija, kreipdamiesi į bylą nagrinėjusį pirmosios instancijos teismą su prašymu arba teikimu. Prašymai ar teikimai nagrinėjami teismo posėdyje, kuriame dalyvauja prokuroras, laisvėje esantis nuteistasis ir nuteistojo prašymu gynėjas. Laisvės atėmimo bausmę atliekantis nuteistasis į teismo posėdį šaukiamas prirėikus. Teismas, nustatęs, kad prašymas ar teikimas yra pagrįstas, priima nutartį dėl atleidimo nuo bausmės, bausmės sušvelninimo, veikos perkvalifikavimo ar teistumo išnykimo. Teismas, nustatęs, kad prašymas ar teikimas nepagrįstas, priima nutartį prašymą ar teikimą atmesti. Teismo nutartį turi teisę apskųsti prokuroras, nuteistasis arba jo gynėjas. Nutartis skundžiama ir skundas nagrinėjamas šio Kodekso 364 str. nustatyta tvarka. Skundą išnagrinėjusio teismo nutartis yra neskundžiama [6].

Išvados

1. Naujas BK įtvirtina tuo pačius baudžiamojo įstatymo galiojimo laiko atžvilgiu principus, kurie buvo įtvirtinti ir 1961 m. BK redakcijose, galiojusiose nuo 1995 m. sausio 1 d.
2. Nusikalstamos veikos kvalifikavimą pirmiausia lemia nusikalstamos veikos padarymo metu galioję įstatymai.
3. Nusikalstamos veikos padarymo laikas siejamas su nusikalstamos veikos padarymo, o ne padarinių atsiradimo metu, nors BK 3 str. 1 d. numato išimčių.
4. Jei padarius nusikalstamą veiką pasikeičia įstatymas, padaryta veika kvalifikuojama pagal naują įstatymą tik tuo atveju, jei šis įstatymas naikina veikos nusikalstamumą, švelnina bausmę arba lengvina asmens teisinę padėtį.
5. Jei naujas įstatymas yra prieštaringas, klausimas dėl jo taikymo sprendžiamas kiekvienoje byloje individualiai. Jei pritaikius naują įstatymą bausmė sušvelnės arba palengvės asmens teisinę padėtis, turi būti taikomas naujas įstatymas.

¹ Žr. 1994 m. lapkričio 10 d. įstatymą dėl 1994 m. liepos 19 d. įstatymo įsigaliojimo tvarkos (Valstybės žinios. 1994. Nr. 92–1800); 2000 m. rugsėjo 12 d. įstatymą dėl BK 49 str. pakeitimo ir gruodžio str. pripažinimo netekusiu galios įgyvendinimo įstatymą (Valstybės žinios. 2000. Nr. 81–2444).

6. Tarpinis įstatymas asmeniui turi būti taikomas, jei jis yra švelnesnis už nusikalstamos veikos padarymo ir nuosprendžio priėmimo metu galiojusius įstatymus.

LITERATŪRA

1. **Valstybės žinios**. 1994. Nr. 92–1800.
2. **Valstybės žinios**. 2000. Nr. 81–2444.
3. **Valstybės žinios**. 2000. Nr. 89–2741.
4. **Valstybės žinios**. 2002. Nr. 112–4970.
5. **Valstybės žinios**. 2002. Nr. 124–5626.
6. **Valstybės žinios**. 2003. Nr. 38–1733.
7. **Valstybės žinios**. 2003. Nr. 74–3423.
8. **Valstybės žinios**. 2004. Nr. 72–2429.
9. **Valstybės žinios**. 2004. Nr. 108–4030.
10. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla 2k–1018–2001.
11. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla 2k– 809–2003.
12. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla 2k–450–2003.
13. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla 2K– 477–2003.
14. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla 2 k–611–2002 // Teismų praktika. 2002. Nr. 18.
15. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos taikant BK 3 str. nuostatas dėl baudžiamųjų įstatymų galiojimo laiko atžvilgiu“ // Teismų praktika. 2002. Nr. 18.
16. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla 2K–82–2001.
17. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla 2K–174–1998.
18. **Piesliakas V.** Nusikaltimai ūkininkavimo tvarkai. Kontrabanda // Teisės problemos. 1993. Nr. 4.

Classification Problems of Criminal Acts in regard to the Term of Enforcement of Criminal Laws

Prof. Habil. Dr. Vytautas Piesliakas
Mykolas Romeris University

Keywords: the law mitigating, the punishment, retroactive validity of the law, intermediate law.

SUMMARY

The article deals with a problem of temporal validity of criminal laws. The author analyzes the main issues on that point in new Penal Code of Lithuania (2000). The author investigates the principles of temporal validity of criminal laws in Lithuania. He starts with the principle of the time of committing the criminal behavior and investigates it. According to article 3 part 1 of Penal Code the time of committing the crime is considered the time of committing criminal behavior, not the time of occurring consequences of that behavior. It means that the court should apply the law that was in action at that time. The author investigates the problems that occurred in practice then identifying the time of committing crime.

Further the author investigates the problems emerging in a process of identification the law that was valid at that time. It is not a simple problem due to the fact that dozens of provisions of the Penal Code of Lithuania were frequently amended.

Further the author investigates the principle of „retroactive validity of the law, that mitigates punishment or abolishes criminality of committed behavior, or otherwise mitigates position of the offender“. The author investigates the difficulties emerging then identifying the essence of the new law, whether it abolish criminality of the offence or just concern punishment. The author pays much attention to the problem whether new law mitigates or aggravates punishment for committed offense. The author submits examples of practice of Supreme Court of Lithuania then applying the provisions of the article 3 of the Penal Code of Lithuania 2000, submits extracts from the Supreme Court judgements.

The author pays particular attention towards the cases then the new law partially mitigates, partially aggravates position of the offender. The author gives examples how the Supreme Court has dealt with the similar problems in particular cases and gives suggestions.

The author analyses the problem of applying so called „intermediate“ law – the law that was not valid neither during the time of committing the crime, nor during the time of passing the sentence, however the law was adopted and was in action particular time after committing the crime. The author relies on the practice of Supreme Court of Lithuania, submits examples of decisions and suggests that „intermediate“ law should be applied if it has mitigated position of the offender.

As the last point the author investigates the problem how deep the new law should be applied. There is no problem that the new law should be applied if offender case still is in pretrial investigation or in court. How to deal with a problem if the case is already decided and offender is executing the sentence. The author gives comments on that point, explains the provisions of the article 362¹ of the Code of Criminal Procedure, that was adopted by Parliament in 2003 and enabled the offender that serve the sentence submit application to the court and calls for application of the new law.

